

Ivan Cankar: Hlapci

Politična obarvanost Hlapcev

Cankarjeva drama Hlapci je izšla v obdobju slovenske moderne leta 1910. Zasnoval jih je že na Dunaju, napisal pa jih je na dvorcu v Sarajevu. Hlapci predstavljajo Cankarjevo obsodbo klerikalizma in politično satiro, ki se prepletata z osebno tragedijo učitelja Jermana.

Po tesni zmgi klerikalne stranke se najglasnejši, zavzeti pripadniki liberalcev čez noč spreobrnejo. Komar, še včeraj liberalec, sedaj goreči klerikalec ob pomoči nadučitelja čisti šolsko knjižnico knjig, katerih avtorji niso več vredni mesta v šolski knjižnici, saj jih nova oblast ne priznava. Tako s polic nemudoma izginejo dela Gregorčiča, Aškerca, Tavčarja in Cankarja. Morda mimogrede omenjeno, a zelo pomembno dejstvo je, da nadučitelj ukaže spraviti »grešne knjige« pod njegovo klop. Mar poskuša, s tem dejanjem, ohraniti nekatere velike slovenske pisatelje in pesnike, pred župnikom oziroma njegovimi pravimi somišljeniki? V zank pripadnosti klerikalizmu s stene umakne cesarjevo sliko in jo zamenja z razpelom. Jermanove besede: »Oskubite jastreba, v goloba se le ne bo spremenil; in naj škrlanec devetkrat zakolne, lajal ne bo nikoli.« letijo na novopečene klerikalce, ki so se iz antikristov spreobrnil, v terneutku ko se je izvedelo za izid volitev. »Malo da nisem zatajil svoje pameti za skledo žgancev, pa bi zameril drugim, ki jo taje, svojo pamet za celo tolsto kračo?« Besede Kalandra, enega redkih, ki je ostal na Jermanovi strani, nam lahko pomagajo razumeti nenaden politični preobrat. Ljudje se spreobrnejo zgolj zaradi materialne koristi, ki jo bodo užili in ne iz osebnega prepričanja. Taki miselnosti, priznava Kalandar, bi skorajda podlegel tudi sam. Župnik, največji Jermanov nasprotnik in s tem pristen klerikalec, med pogovorom z Jermanom izreče: »Nikomur, ki je moj kruh, ne gledam v usta, če se je pokrižal, preden je ugriznil; ne ne vprašam ga za grehe, ne gonim ga v cerkev. Ali eno je potrebno in je ukaz: da pokaže name, kadar ga vprašajo, kdo mu je gospodar.«. S temi besedam le potrdi, kar je Jerman slišal že v pogovoru s Kalandrom – »Hlapčuj, pa boš napojen in nasičen in postelja ti bo postлана!«.

Cankar nam z elementi satire, ki se kažejo na političnem področju Hlapcev, poskuša osvetliti problematiko takratne in celo današnje družbe. Preko zgodbe in dobro premišljenih dialogov nas pripelje do spoznanja, da ljudje, kot posamezniki v množici, slepo in nepremišljeno sledijo oziroma sledimo avtoriteti in obalsti. Med nami ni malo Komarjev, ki ob menjavi oblasti poskušajo storiti vse, da bi izbrisali sledi starega prepričanja. Le redki pa so taki, ki kljub pritiskom okolice in prošnjam umirajoče materje, trdno stojijo nad svojimi prepričanji. Posebna čast in spoštovanje Jermanu se kažeta v besedah njegovega največjega nasprotnika, župnika: »Vi niste podobni tistim, ki so pocepali na kolena, ko so se tla zamajala; moški ste in pošteni, rad bi vam roko dal v prijaznosti; in toplejše bi jo stisnil, nego spolzke roke tistih, ki jih mole naproti.«.